

Олена Вікторівна ЗАІЧКО,

здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (м. Харків);
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0445-7043>

Науковий керівник:

Богдан Миколайович ГОЛОВКІН,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (м. Харків)

ЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ НЕЗАКОННОЇ ПОРУБКИ ЛІСУ

Економічними чинниками незаконної порубки лісу виступають кризові явища в економіці, що впливають на рівень життя населення, а також недоліки і прорахунки управління лісовим господарством.

Негативні економічні тенденції у вітчизняному лісовому господарстві, на перший погляд, є незрозумілими, адже попит на деревину залишається стабільно високим як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Тим не менш, під час економічної кризи 1990-х рр. попит на деревину всередині держави був доволі низьким, через що приватний сектор деревообробної промисловості не розвивався достатньою мірою, а 83 % лісів залишилися у віданні Державного лісового агентства України [1]. Усупереч сталій практиці зарубіжних держав, Державне лісове агентство України у 2010 році було перепідпорядковане з відомства Міністерства екології та природних ресурсів України до Міністерства аграрної політики та продовольства України, що зумовило сучасний споживацько-ринковий, а не природоохоронний напрям державної політики у сфері лісової промисловості [2].

Як ми зазначали раніше, станом на 2017 рік держава зберігає за собою майже абсолютну монополію на володіння та розпорядження лісовими ресурсами – частка лісового фонду, що знаходиться у віданні Державного лісового агентства, складає 83,0 %. Ще 1,5 % земель державної власності не надані у користування, 1,4 % та 1,6 % лісів належать Міністерству оборони та Міністерству екології та природних ресурсів відповідно. Також істотна частка лісів належить органам місцевого самоврядування (12,5 %) [3]. Однак, не дивлячись на цей факт, державне фінансування лісових ресурсів здійснюється украй недосконало. Зокрема, за даними Державного лісового агентства, ведення лісового та мисливського господарства та захист лісів потребують річного державного фінансування обсягом щонайменше 422,6 млн грн [4], але в 2016 році на цю статтю видатків було заплановано 66 млн грн видатків, у 2017 – збільшено до 140,9 млн грн видатків, а у 2018 – 151,6 млн грн, тобто в межах 16–36 % від необхідного забезпечення. Тому сьогодні заробітна плата працівників державних лісгоспів залишається у безпосередній залежності від обсягу здійснених підприємством рубок, а неприбуткові лісгоспи південних та східних областей зацікавлені у видобутку деревини в неексплуатаційних лісах (природно-заповідного фонду, рекреаційних та захисних лісосу-гах тощо) [5]. Такий стан фінансування лісової галузі, на нашу думку, ставить під сумнів можливість сталого використання та відновлення лісів.

Наступною перешкодою для своєчасного та ефективного контролю за обігом деревини є неповний облік лісових ресурсів, що суттєво спрощує здійснення незаконних порубок. Незважаючи на певні позитивні зрушення у вигляді запровадження електронної системи обігу деревини в лісгоспах Держлісагентства із 2010 року, що дозволило знизити обсяг деревини на внутрішньому тіньовому ринку на 20 %, інші постійні лісокористувачі (комунальні та приватні лісові господарства, лісгоспи Міністерства оборони) досі не зобов'язані цього робити [6]. Тим не менш, електронний облік деревини захищає лісові насадження лише від самовільних порубок, здійснених окремими громадянами або неліцензованими пилорамами із метою подальшого продажу на внутрішньому ринку або для власного споживання.

По-перше, як стверджують екологи, чипування дерев не перешкоджає порубці лісу, яку здійснюють лісівники державних лісгоспів із порушеннями в дозвільних документах (перевищення обсягу вирубки за лісорубним квитком, санітарна вирубка неушкоджених дерев тощо) [7]. По-друге, як і в будь-якій іншій галузі, система електронної ідентифікації працює лише за умови впровадження спеціального програмного забезпечення на кожному виробничому циклі. Тому найбільші проблеми із впровадженням інновацій в лісозаготівлі виникають на пунктах прийому та відвантаження деревини, що розташовані, зазвичай, не подалік від залізниці у гірській місцевості. Придбання первинної необробленої деревини у місцевого населення на таких пунктах здебільшого здійснюється шляхом готівкового розрахунку, що ускладнює визначення легальності заготовленої лісової продукції [8]. Також, на думку експертів, послідовною виглядає політика Державного лісового агентства з уникнення обліку самосійних лісів, що виникли на малорентабельних землях сільськогосподарського призначення. Зараз, через відсутність у таких лісових насаджень статусу лісового фонду, їхня вирубка не є кримінально караною і залишається відносно стабільним джерелом нелегального доходу як для державних лісгоспів, так і окремих громадян, особливо напередодні новорічних свят [9].

Не слід відкидати і потужний негативний ефект тривалого військового конфлікту на Сході України на економіку держави в цілому, а відтак і добробут українських осель. Як підкреслюють експерти Центру Ра-

зумкова, наслідками збройного конфлікту, зокрема, є руйнація виробничих потужностей, інфраструктури, транспорту, втрата здатності використання земель, а також виїзд робочої сили та втрати серед цивільного населення [10]. Додатковими негативними наслідками є втрата контролю над частиною суверенної території України, де знаходяться значні поклади кам'яного вугілля, та стрімка інфляція, у тому числі й тарифів на газ для опалення – так, з 2014 року ціна на побутовий газ підвищилася майже у десять разів (а на вугілля – удвічі). Водночас, у 2017 році за даними Індексу бідності Блумберґ (Bloomberg's Misery Index), Україна опинилася у десятці найгірших економік [11], а мінімальна заробітна плата все ще залишалася нижчою від фактичного прожиткового мінімуму [12]. Ці чинники пояснюють відмову найбідніших українців від традиційних енергоносіїв та повернення до опалення дровами, мотивуючи до незаконної заготівлі лісу з метою опалення особистого житла, побудови або ремонту будинків та садибних ділянок, а також перепродажу деревини знайомим підприємцям з метою отримання додаткового доходу.

Окрім загального падіння купівельної спроможності українців на тлі стрімкої інфляції та подорожчання послуг теплопостачання, специфічною рисою детермінації незаконної порубки лісу є погіршення матеріального становища населення, працевлаштованого власне в самій сфері деревообробної промисловості, що переживає кризовий етап. За даними підприємців, у сфері лісового господарства зайнято понад три мільйони українців, які першими відчують на собі проблеми низької прибутковості легальної заготівлі деревини [13]. Через сезонний характер роботи у сільській місцевості та обмежену кількість легальних способів отримання стабільного доходу пропозиція некваліфікованої робочої сили на ринку заготівлі деревини є достатньо великою, що, у свою чергу, знижує собівартість незаконної порубки лісу для власників неліцензованих пилорам.

Список бібліографічних посилань

1. О лесных хозяйствах Украины: чиновники превращают отрасль в сферу массовой коррупции // Херсонские Вести : сайт. URL: <http://visti.ks.ua/novosti/novosti-hersona/31572-o-lesnyh-hozyaystvah-ukrainy-chinovniki-prevraschayut-otrasl-v-sferu-massovoy-korruptcii.html> (дата звернення: 15.03.2018).
2. Представник всесвітнього фонду дикої природи (WWF) в Україні Андрій Плига: Майже кожна офіційна рубка лісу насправді порушує закон // facenews : сайт. URL: <https://www.facenews.ua/articles/2017/311398/> (дата звернення: 15.03.2018).
3. Публічний звіт за 2016 рік / Держ. агентство ліс. ресурсів України. URL: http://dklg.kmu.gov.ua/forest/document/177277/pz_0303.pdf (дата звернення: 15.03.2018).
4. Про бюджетне фінансування лісового та мисливського господарства у 2016 році // Державне агентство лісових ресурсів України : офіц. сайт. URL: http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=163493&cat_id=32888 (дата звернення: 15.03.2018).
5. Аналіз регуляторного впливу до проекту постанови Кабінету Міністрів України «Про реалізацію пілотного проекту щодо запровадження єдиної державної системи електронного обліку деревини» : від 02 берез. 2017 р. / Держ. регулятор. служба України, Держлісгентство. URL: <http://www.drs.gov.ua/wp-content/uploads/2017/06/3659-14.04.2017.pdf> (дата звернення: 03.08.2017).
6. Чіпування деревини як панацея? // Життя Український Карпат : сайт. URL: <http://carpathians.eu/statti/stattja/article/chipuvannja-derevini-jak-panaceja.html> (дата звернення: 15.03.2018).
7. Держлісгентство в черговий раз ігнорує проблематику самосійних лісів на нелісових землях // Екологія Право Людина : сайт. URL: <http://epl.org.ua/announces/derzhlisahentstvo-v-cherhovyi-raz-ihnoruie-problematyku-samosiinykh-lisiv-na-nelisoverykh-zemliakh-2/> (дата звернення: 15.03.2018).
8. Як військові конфлікти впливають на економіку // mind : сайт. URL: <https://mind.ua/openmind/20173685-yak-vijskovi-konflikti-vplivayut-na-ekonomiku> (дата звернення: 15.03.2018).
9. Saraiva C., Jamrisko M. These Economies Are Getting More Miserable This Year : Venezuela tops the list once again, but it's the moves in the middle that matter // Bloomberg : сайт. 3 марта 2017 г. URL: https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-03-03/these-countries-are-getting-more-miserable-this-year?cmpid=socialflow-twitter-business&utm_content=business&utm_campaign=socialflow-organic&utm_source=twitter&utm_medium=social (дата звернення: 15.03.2018).
10. Шангіна Л., Юрчишин В. Індекс поточної економічної спроможності: комплексна оцінка соціально-економічної ситуації в Україні. Київ : Заповіт, 2017. 44 с.
11. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в умовах глобалізації. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2014. № 65. С. 240–248.
12. Чечелюк П. Український ліс: злочин без кари. *Дзеркало тижня*. 2016. № 33. С. 7.
13. Чечелюк П. У Європу з «дровами»? Синдром меншовартості таки здолав Україну // ZN,UA : сайт. URL: <https://dt.ua/internal/u-eyvropu-z-drovami-250980.html> (дата звернення: 15.03.2018).

Одержано 20.03.2018